

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНИХ
КОМУНІКАЦІЙ

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
підготовки докторів філософії

Харків – 2016

УДК 316.77(073)
ББК 60.524.224Р30-2
С 69

Друкується за рішенням ради
факультету соціальних комунікацій
(протокол № 9 від 11 квітня 2016 р.)

Рекомендовано кафедрою бібліотекознавства та соціальних
комунікацій (протокол № 8 від 7 квітня 2016 р.)

Розробник програми:

І.О. Давидова, доктор наук із соціальних комунікацій, професор,
завідувач кафедри бібліотекознавства та соціальних комунікацій

Теорія та історія соціальних комунікацій: прогр. навч.
дисципліни підготовки докторів філософії / Харк. держ. акад.
С 69 культури; Уклад.: І. О. Давидова. — Х., 2016. — 12 с.

Навчальний курс «Теорія та історія соціальних комунікацій» є базовим для підготовки докторів філософії зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа. Зміст курсу розкриває онтологічні засади та концептуальну специфіку соціальних комунікацій, визначає їх структуру й організаційне становлення підсистем, окреслює напрями їх діяльності в умовах формування інформаційного суспільства. Для підготовки фахівців третього освітньо-наукового рівня кваліфікації доктор філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

УДК 316.77(073)
ББК 60.524.224Р30-2

© Харківська державна академія культури, 2016.
© Давидова І. О., 2016.

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни “Теорія та історія соціальних комунікацій” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки докторів філософії.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретико-методологічні та організаційно-методичні проблеми теорії та історії соціальних комунікацій.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна пов'язана з іншими дисциплінами циклу загальної та науково-педагогічної підготовки докторів філософії «Філософія: теорія та методологія пізнання», «Культурологія» та ін.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів**:

1. Теоретико-методологічні та історичні засади соціальних комунікацій.
2. Методологія та методи соціально-комунікаційних досліджень.
3. Інституалізація в соціально-комунікаційній сфері.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета навчальної дисципліни – ознайомлення аспірантів з теоретико-методологічними, історичними та організаційно-методичними основами системи соціальних комунікацій, окреслення напрямів їхньої діяльності в умовах формування інформаційного суспільства.

1.2. Завдання навчальної дисципліни:

- розглянути терміносистему теорії й історії соціальних комунікацій;
- розкрити завдання і функції соціальних комунікацій в суспільстві;
- висвітлити еволюцію теорії та практики соціальних комунікацій;
- розглянути сутність основних концепцій теорії соціальних комунікацій;

- розширити уявлення студентів про види та рівні комунікаційної діяльності;
- розглянути складові процесу комунікацій;
- дати уявлення про моделі процесу комунікацій;
- визначити організаційні та технологічні засади формування рівнів комунікаційної культури суспільства, розглянути процеси їх трансформаційних змін;
- розкрити сутність й типологію комунікаційних потреб;
- розкрити лінгвістичні аспекти комунікації;
- ознайомити студентів з особливостями невербальної комунікації;
- поглибити знання про сучасну систему соціальних комунікацій, її структуру та функції;
- розглянути особливості основних підсистем системи соціальних комунікацій, проаналізувати їх сучасний стан;
- розкрити сутність та функції документної комунікації;
- ознайомити студентів з перевагами й недоліками Інтернету як засобу електронної комунікації;
- поглибити знання про функції і характеристики масової комунікації;
- розкрити особливості комунікаційних процесів в системі наукових комунікацій.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми аспіранти повинні:

знати:

- еволюцію поглядів на розвиток системи соціальних комунікацій;
- засоби комунікації в природі та суспільстві;
- знаки, мови, коди;
- особливості безпосередньої та опосередкованої комунікації;
- цілі функціонування соціальних комунікацій в контексті суспільних трансформацій;
- структуру й механізми формування соціальної пам'яті;
- визначення базових термінів;

- систему інформаційно-комунікаційних наук, що вивчають різні аспекти, складові та види комунікаційних явищ;
- систему комунікаційних каналів, взаємодію між ними й динаміку їх розвитку;
- види, рівні й форми комунікаційної діяльності;
- складові системи соціальних комунікацій та їх сучасний стан;
- сутність сучасних технологій управління інформаційно-комунікаційними процесами в суспільстві.

уміти:

- розрізняти типи та види комунікацій;
- сприймати повідомлення у будь-якому вигляді за допомогою вербальних, невербальних каналів комунікації, матеріальних носіїв, технічних пристроїв;
- операціоналізувати комунікативний процес, сприймати, ідентифікувати, перекодовувати, розуміти знаки та інформаційні повідомлення;
- визначати комунікаційні потреби різних реципієнтів і цільові установки комунікантів;
- здійснювати перцептивну, комунікативну та інтерактивну складові спілкування;
- реалізовувати суб'єкт-суб'єктну взаємодію з партнерами спілкування; вирішувати як продуктивні, так і репродуктивні завдання спілкування;
- самостійно орієнтуватись в комунікаційних потоках, службах, системах;
- вирішувати питання раціональної організації комунікаційних процесів;
- орієнтуватися в літературі з соціально-комунікаційної проблематики й користуватися спеціальною термінологією.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 години / 4 кредити ECTS, з них 45 годин аудиторних занять (30 год. – лекційних занять, 20 год. – семінарських, 10 год. – практичних).

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні та історичні засади соціальних комунікацій

Соціальна комунікація як умова існування соціуму. Мова як символічна комунікативна система. Комунікація як процес. Еволюція соціальних комунікацій.

Змістовий модуль 2. Методологія та методи соціально-комунікаційних досліджень

Структура соціально-комунікативного знання. Концепції та моделі соціально-комунікаційного знання. Система методів соціально-комунікаційних наук.

Змістовий модуль 3. Інституалізація в соціально-комунікаційній сфері

Соціально-комунікаційна культура суспільства. Соціально-комунікаційні структури суспільства. Професіоналізація кадрів у системі соціальних комунікацій. Організаційно-діяльнісні засади соціально-комунікаційних структур. Система наукових комунікацій інформаційного суспільства.

Підсумковий контроль засвоєння знань здійснюється у формі іспиту. Передбачено рубіжні етапи контролю у формі усного опитування, самостійної роботи аспірантів, тестування.

ЗМІСТ КУРСУ

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні та історичні засади соціальних комунікацій.

Тема 1. Соціальна комунікація як умова існування соціуму

Комунікація як соціально-історичне явище. Визначення комунікацій. Типи комунікацій: матеріальна, генетична, психічна, біологічна, соціальна. Історичні форми комунікації: мова жестів, усна, писемна, електронна. Генетичний і соціальний потоки інформації в історії людства. Соціальна комунікація як рух змістів в соціальному часі та просторі. Соціальний простір. Соціальний час. Завдання і функції соціальних комунікацій в суспільстві. Соціальні комунікації й проблема людського спілкування.

Тема 2. Мова як символічна комунікативна система

Знаки в природі та суспільстві. Комунікаційні знаки: знак, денотат, концепт, дискурс. Знакові ситуації та їх особливості в соціальних комунікаціях. Семіотичні системи та їх характеристика, властивості лексики, граматики, метамови. Типи мов. Комунікативна функція мови. Структура мови.

Фундаментальні механізми мови. Структура інформаційного повідомлення. Кодування, Текстовий зміст. Одиниці мови. Сучасні засоби обробки мовних даних.

Тема 3. Комунікація як процес

Комунікаційна діяльність та комунікаційний процес. Комунікаційна діяльність як рух змістів в соціальному часі та просторі. Види комунікаційної діяльності: мікрокомунікація, міді-комунікація, макрокомунікація. Рівні комунікаційної діяльності: міжособистісна, групова, масова комунікація. Форми комунікаційної діяльності.

Елементи процесу комунікацій. Суб'єкти, об'єкти комунікаційного процесу. Комунікаційний канал як реальна або уявлювана лінія зв'язку між комунікантом та реципієнтом. Різновиди комунікаційних каналів. Вихідні канали: невербальний, вербальний, іконічний, символний. Диференціація вихідних каналів і утворення каналів усної й документної комунікації. Художні і технічні канали комунікації. Формування електронних комунікаційних каналів.

Тема 4. Еволюція соціальних комунікацій

Етапи еволюції соціальних комунікацій в залежності від стадій еволюції культури. Еволюція суспільних комунікаційних систем: дописемні комунікації, рукописна, мануфактурна, індустріальна, електронна, мультимедійна. Процеси інституалізації сфери комунікативної діяльності в суспільстві. Становлення книжкової справи. Формування книговидавничих, книготоргових, бібліотечних, бібліографічних установ. Кумулятивні та некумулятивні установи суспільства. Розподіл їх функцій. Рівні комунікаційної культури: словесна, книжкова, мультимедійна культура.

Змістовий модуль 2. Методологія та методи соціально-комунікаційних досліджень

Тема 5. Структура соціально-комунікативного знання

Джерела та теорії соціальної комунікації. Формування основних аспектів теорії комунікаційної взаємодії: мовні, соціальні, технічні, психологічні. Проблемне поле досліджень: комунікаційна природа соціальної реальності, механізм комунікаційних зв'язків, структурно-організаційні та функціонально-змістовні характеристики комунікаційних систем тощо. Формування системи соціально-комунікаційних наук, категоріально-понятійного апарату. Теоретичні та прикладні соціально-комунікативні знання. Тенденції інтеграції та диференціації соціально-комунікаційного знання.

Тема 6. Концепції та моделі соціально-комунікаційного знання

Парадигмальність соціально-комунікативного знання. Глобальні світоглядні парадигми та їх критерії. Традиційна парадигматика наукових досліджень (Р. Декарт, Ш. Ньютон, Ф. Бекон). Сучасна парадигматика наукових досліджень (О. Тофлер. Кун). Тенденції формування метатеоретичних основ соціально-комунікативного знання. Культурологічна, структурно-функціональна, інформаційна, мас-медійні концепції соціально-комунікативного знання. Інформоенергетична парадигма у вивченні соціально-комунікативних процесів та явищ.

Тема 7. Система методів соціально-комунікаційних наук

Система методів соціально-комунікаційних наук як діалектика загального, особливого та поодинокого. Формування системи методів у соціально-комунікаційних науках. Емпіричне накопичення фактів, запозичення, класифікація. Методи вивчення джерел, спостереження, опитування. Методи обробки й аналізу даних, факторний аналіз, метод імплікаційних шкал. Наукометричні методи. Методи системного підходу: структурний, функціональний, системного аналізу. Методи моделювання та соціального проектування.

Змістовий модуль 3. Інституалізація в соціально-комунікаційній сфері

Тема 8. Соціально-комунікаційна культура суспільства

Феномен комунікаційної культури та її зв'язок із різними видами соціокомунікаційних систем. Джерела становлення інформаційного суспільства. Кризові явища сучасного інформаційно-комунікаційного суспільства як прояв інформаційної кризи. Постіндустріалізм, інформатизація, інтелектуалізація в процесі формування інформаційного суспільства. Інформаційна культура як результат самоорганізації сучасного соціально-культурного

простору. Рівні інформаційної культури. Перехід від книжкової культури до культури мультимедіа.

Тема 9. Соціально-комунікаційні структури суспільства

Сучасна система соціально-комунікаційної діяльності. Документний, інформаційний, когнітивний рівні системи соціальних комунікацій. Основні підсистеми системи соціальних комунікацій: бібліотечна, архівна, музейна, органи науково-технічної інформації, засоби масових комунікацій. Формування соціально-комунікаційних інститутів.

Сучасний стан функціонування системи соціальних комунікацій: структура, функціональне призначення, управління, підготовка кадрів. Функціонально-технологічний взаємозв'язок у системі соціальних комунікацій.

Тема 10. Професіоналізація кадрів у системі соціальних комунікацій

Кадровий потенціал соціально-комунікаційної сфери. Соціально-комунікаційний професійний простір. Підготовка науково-дослідних і науково-педагогічних кадрів у галузі в Україні та за кордоном. Вплив науки та практики на професіоналізацію кадрів. Кваліфікаційна структура кадрів. Система професійної підготовки кадрів для бібліотек, архівів, органів НТІ, ЗМІ та інших соціально-комунікаційних структур. Диверсифікація ринку праці. Професійна преса. Професійні об'єднання.

Тема 11. Організаційно-діяльнісні засади соціально-комунікаційних структур

Сучасний стан соціально-комунікаційної практики. Процеси діяльності і їх загальна характеристика в соціально-комунікаційних структурах. Система соціальних комунікацій як соціально-комунікаційний інститут. Взаємозв'язки соціально-комунікаційних структур із соціокультурним оточенням та

іншими соціальними інститутами. Організація діяльності в різних соціально-комунікаційних організаціях (бібліотеках, архівах, музеях тощо). Характеристика державної системи НТІ. Структура засобів масової комунікації. Документально-інформаційний сервіс.

Тема 12. Система наукових комунікацій інформаційного суспільства

Система наукових комунікацій суспільства: її елементи. Становлення системи наукових комунікацій. Особливості комунікаційних процесів в системі наукових комунікацій. Електронні інтерактивні наукові комунікації – загальна характеристика. Переваги й недоліки Інтернет як засобу наукової комунікації. Офіційні та неофіційні наукові електронні комунікації. Електронні канали наукової комунікації. Міжнародна співпраця в системі наукових комунікацій.

Основна рекомендована література

1. Болотова А. К. Социальные коммуникации : учеб. пособие / А. К. Болотова, Ю. М. Жуков, Л. А. Петровская. — М. : Гардарики, 2008. — 279 с. — (Disciplinae).
2. Бориснев С. В. Социология коммуникаций : учеб. пособие / С. В. Бориснев. — М., 2003. — 128 с.
3. Гнатюк О. Л. Основы теории коммуникации : учеб. пособие / О. Л. Гнатюк. — М. : КНОРУС, 2010. — 256 с.
4. Кашкин В. Б. Основы теории коммуникации : краткий курс / В. Б. Кашкин. — Изд. 3-е, перераб. и доп. — М. : АСТ : Восток-Запад, 2007. — 248 с. — (Лингвистика и межкультурная коммуникация : золотая серия).
5. Основы теории коммуникации : учебник / под ред. проф. М.А. Василика. – М.: Гардарики, 2003. – 615 с.
6. Почепцов Г. Г. Теория и практика коммуникации / Г. Г. Почепцов. — М. : Изд-во «Центр», 1998. — 349 с.
7. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации / Георгий Почепцов. — М. : Рефл.-бук, К. : «Ваклер». — 2003. — 651 с.

8. Соколов А. В. Социальные коммуникации : учебно-метод. пособие / А. В. Соколов. — М. : ИПО «Профиздат». — 2001. — 222 с.
9. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации / А. В. Соколов. — СПб. : Изд-во Михайлова, 2002. — 459 с.
10. Социальные коммуникации: (теория, методология, деятельность) : слов.-справочник / [авт.-сост. В. А. Ильганаева]. — Харьков : Гор. типография, 2009. — 391 с.
11. Соціальні комунікації: хрестоматія / уклад. В.О. Ільганаєва. — Х. : ХДАК. — 178 с.
12. Шарков Ф. И. Коммуникология: основы теории коммуникации : учеб. для бакалавров / Ф. И. Шарков ; Международ. акад. бизнеса и упр., Ин-т соврем. коммуникац. систем и технологий. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Дашков и К, 2010. — 591 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання. Підсумковий контроль засвоєння знань здійснюється у формі іспиту. Передбачено поточний контроль знань аспірантів у формі усного опитування, виступу з рефератами, перевірки якості виконання завдань самостійної роботи, а також модульний контроль у формі тестування.

5. Засоби діагностики успішності навчання.

Шкала оцінювання знань:

- 90-100 балів — відмінно (A);
- 82-89 балів — дуже добре (B);
- 74-81 балів — добре (C);
- 64-73 бали — задовільно (D);
- 60-63 бали — достатньо (E)
- 35-59 балів — незадовільно з можливістю повторного складання (FX);
- 1-34 бали — незадовільно з обов'язковим повторним курсом (F).